

ADALET DERGİSİ
Journal of Justice
Yıl: 153 Dönem: VI 2026/1 Sayı: 76
ISSN: 1011-730X
ISSN (online): 2717-6614

ADALETE ERİŞİM ARACI OLARAK OMBUDSMANLIK: İSVEÇ, TÜRKİYE, FRANSA VE POLONYA MODELLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

*The Ombudsman Institution as a Tool for Access to Justice: A Comparative
Analysis of the Swedish, Turkish, French, and Polish Models*

Alican EKREN

Bursa Uludağ Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi

ekrenalican@gmail.com

ORCID: 0000-0003-0234-028X

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü (Article Types): Araştırma Makalesi (Research Article)

Geliş Tarihi (Received): 02.01.2026

Kabul Tarihi (Accepted): 23.02.2026

Değerlendirme (Peer-Review): Editör Ön İnceleme - Çift Taraflı Körleme -
En az İki Dış Hakem – Yayın Danışma Kurulu Kararı
(Editorial Screening – Double-Blind Peer Review –
At Least Two External Reviewers – Decision of the Editorial
Advisory Board)

İntihal (Plagiarism): Turnitin (İntihal incelemesi Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü işbirliği ile yapılmaktadır.)

Etik Beyan (Ethical Statement): Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere
uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada
belirtildiği beyan olunur. (It is declared that scientific and ethical
principles were followed during the preparation of the study, and all
referenced works are cited in the bibliography).

s.s. 989-1018

The Ombudsman Institution as a Tool for Access to Justice: A Comparative Analysis of the Swedish, Turkish, French, and Polish Models

Abstract

The ombudsman institution, which ensures the protection of the individual against the administration in modern legal systems, has evolved beyond a mere oversight mechanism to become one of the most effective instruments for the right to access to justice. This study aims to structurally and functionally compare the ombudsman institution through the cases of Sweden, Türkiye, France, and Poland, analyzing how the institution implements principles of equity and rule of law across different legal systems. Adopting a qualitative research methodology, the study examines the constitutional frameworks and up-to-date application data extending to 2024 of the selected countries. The findings reveal that while Sweden represents the classical parliamentary oversight model, France offers an integrated umbrella of rights protection through its defender of rights structure. The Polish model exhibits a jurisdictional/rights-based character, equipped with the authority to appeal to the Constitutional Tribunal. The Ombudsman Institution of Türkiye, on the other hand, has proven its function as a gateway to justice and a social refuge between the administration and the citizen, particularly through its decisions based on equity and the record volume of applications reached during the pandemic period (2020). In conclusion, the study demonstrates that the ombudsman institution plays a vital role in limiting public power and establishing individual justice through extra-judicial means, and that despite structural differences, all models converge on the common ground of freedom to seek rights.

Key Words

Access to justice, ombudsman, comparative public law, Sweden, Türkiye, France, Poland.

ADALETE ERİŞİM ARACI OLARAK OMBUDSMANLIK: İSVEÇ, TÜRKİYE, FRANSA VE POLONYA MODELLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Özet

Modern hukuk sistemlerinde bireyin idare karşısında korunmasını sağlayan ombudsmanlık kurumu, günümüzde sadece bir denetim mekanizması olmaktan öteye geçerek adalete erişim hakkının en etkin araçlarından biri haline gelmiştir. Bu çalışma, İsveç, Türkiye, Fransa ve Polonya örnekleri üzerinden ombudsmanlık kurumunu yapısal ve işlevsel bir karşılaştırmaya tabi tutarak, kurumun farklı hukuk sistemlerinde hakkaniyet ve hukuk devleti ilkelerini nasıl hayata geçirdiğini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Nitel araştırma yönteminin benimsendiği çalışmada, seçilen ülkelerin anayasal düzenlemeleri ve 2024 yılına kadar uzanan güncel başvuru verileri incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre; İsveç *klasik parlamenter denetim* modelini temsil ederken, Fransa *hakların savunucusu* yapısıyla bütünsel bir hak koruma şemsiyesi sunmaktadır. Polonya modeli ise Anayasa Mahkemesi'ne başvuru yetkisiyle donatılmış *yargısal/hak eksenli* bir karakter sergilemektedir. Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK) ise, hakkaniyet temelinde verdiği kararlar ve özellikle pandemi döneminde (2020) ulaştığı rekor başvuru hacmiyle, idare ile vatandaş arasında bir *adalet kapısı ve toplumsal sığınak* işlevi gördüğünü kanıtlamıştır. Sonuç olarak çalışma ombudsmanlık kurumunun kamu gücünün sınırlandırılmasında ve yargı dışı yollarla bireysel adaletin tesis edilmesinde hayati bir rol üstlendiğini, yapısal farklılıklara rağmen tüm modellerin hak arama özgürlüğü paydasında birleştiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler

Adalet erişim, ombudsman, karşılaştırmalı kamu hukuku, İsveç, Türkiye, Fransa, Polonya.

GİRİŞ

Ombudsmanlık kurumu, modern hukuk devletlerinde kamu gücünün kullanımı sırasında ortaya çıkabilecek keyfiyet ve hak ihlallerine karşı bireyi koruyan, bağımsız ve tarafsız bir yargı dışı denetim mekanizması olarak tanımlanmaktadır. Temel işlevi idarenin eylem ve işlemlerini sadece hukuka değil, aynı zamanda hakkaniyete uygunluk açısından da denetlemek olan bu kurum, devlet ile vatandaş arasındaki güven ilişkisinin tesis edilmesinde hayati bir rol üstlenmektedir. Günümüzün giderek karmaşıklaşan bürokratik yapısı ve genişleyen idari yetkileri karşısında bireylerin yaşadığı mağduriyetleri gidermede klasik yargı yollarının hantallığına alternatif sunan Ombudsman, hızlı, masrafsız ve uzlaşmacı çözüm yöntemleriyle adalete erişim hakkının en önemli güvencelerinden biri haline gelmiştir.

Ombudsmanlık kurumu, modern hukuk sistemlerinde sadece bir idari denetim mekanizması değil, aynı zamanda bireylerin adalete erişim hakkının en etkin araçlarından biri olarak kabul edilmektedir. Kamu hukuku ile özel

hukuk arasındaki sınırların giderek geçirgenleştiği günümüzde ombudsman, idarenin işlem ve eylemleri karşısında bireyi korurken, yargısal süreçlerin katılığına karşın hakkaniyet ilkesini devreye sokmaktadır. Bu yönüyle kurum, klasik idari yargı denetiminin ötesine geçerek, devlet ile vatandaş arasındaki uyumsuzluklarda onarıcı ve uzlaştırıcı bir adalet misyonu üstlenmektedir.

Tarihte ilk kez İsveç'te hayata geçen ombudsmanlık, sonraki birkaç yüzyıl içinde Avrupa'nın birçok ülkesine ve diğer kıtalara da yayılım göstermiştir. Dünya'nın farklı bölgelerinde uygulanmakta olan ombudsmanlık, o ülkenin siyasal ve kültürel yapısına göre değişik yapılarda karşımıza çıkmaktadır. Tüm bu değişik yapılara rağmen ombudsmanlıkların bazı temel nitelik ve özellikleri bulunmaktadır.

Literatürde ombudsmanlık üzerine yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu, kurumu ya sadece mevzuat düzeyinde teorik olarak ele almakta ya da verisel açıdan güncelliğini yitirmiş (pandemi öncesi) dönemlere odaklanmaktadır. Ayrıca, farklı hukuk sistemlerini (Kıta Avrupası, İskandinav ve Doğu Bloku geçiş süreci) bir arada analiz eden çoklu karşılaştırmalar sınırlıdır. Çalışma bu konuda farklılaşmaktadır.

Bu çalışma, ombudsmanlık kurumunun çağdaş idari denetimdeki yerini adalete erişim ekseninde anlamlandırmak adına nitel bir araştırma deseni üzerinden kurgulanmıştır. Araştırmanın metodolojik temelini; hem farklı hukuk sistemlerinin genetiğini kavramaya yarayan karşılaştırmalı hukuk yöntemi hem de kurumsal metinlerin satır aralarını okumayı sağlayan doküman analizi oluşturmaktadır. Çalışma boyunca; anayasal metinlerden yasal mevzuata, kurumların yıllık performans raporlarından yargı kararlarına kadar uzanan geniş bir kaynak havuzu nitel bir süzgeçten geçirilerek harmanlanmıştır.

Çalışmada analize dahil edilen ülkeler, ombudsmanlık literatüründeki farklı hukuk geleneklerini ve kurumsal evrim süreçlerini yansıtacak biçimde seçilmiştir. Bu bağlamda ilk olarak, kurumun tarihsel kökenlerini ve klasik parlamento ombudsmanlığı geleneğini temsil eden İsveç modeli ele alınmıştır. Kurumsal çeşitliliğin bir diğer ayağını ise, farklı hak arama kanallarını tek bir yapıda birleştirerek geniş yetkili ve hibrit bir karakter sergileyen Fransa oluşturmaktadır. Polonya örneği; Orta ve Doğu Avrupa coğrafyasında tesis edilen ilk ombudsmanlık kurumu olma özelliğiyle bölgesel bir öncü niteliği taşıması ve ülkenin demokratik sisteme geçiş sürecinde kurumsal bir mihenk taşı olarak kabul edilmesi nedeniyle araştırmaya dahil edilmiştir. Nihayetinde, 2012 yılında ihdas edilen ve Türk idari teşkilatının dinamik yapısına eklenmeye çalışan Türkiye örneğiyle de sistemin genç ve güncel yansımaları üzerinden bütüncül bir karşılaştırma zemini kurulmuştur.

Bu çalışmanın temel problemi farklı hukuk sistemlerinde ve idari geleneklerde değişik biçimlerde kurumsallaşan ombudsmanlık modellerinin, tüm yapısal farklılıklarına rağmen adalete erişim ve iyi yönetim bağlamında evrensel bir çekirdeğe sahip olup olmadığını tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda çalışma üç ana eksen üzerine kurgulanmıştır. İlk bölümde kurumun tarihsel kökenleri ve teorik temelleri ele alınarak kavramsal bir çerçeve çizilmiştir. Takip eden bölümlerde ombudsmanlık literatüründe özgün yerleri bulunan İsveç, Türkiye, Fransa ve Polonya modelleri, yasal

dayanakları, yetki alanları ve işleyiş mekanizmaları üzerinden detaylı bir incelemeye tabi tutulmuştur. Çalışmanın son bölümünde ise incelenen ülke örneklerinden elde edilen yapısal veriler ve başvuru istatistikleri ışığında karşılaştırmalı bir analiz yapılarak, kurumun küresel standartları ile yerel uygulama pratikleri arasındaki ilişki sentezlenmiştir.

I. OMBUDSMAN: KAVRAM VE TARİHSEL GELİŞİM

Ombudsman kelimesinin İsveç dilinde *temsilci olma* anlamında kullanılan *Ombuds* kelimesinden türemiştir.¹ İdareyi denetlemek ile görevlendirilmiş Ombudsman, ilk olarak 18. yüzyılda İsveç'te ortaya çıkmış ve zaman içerisinde tüm dünyaya yayılmıştır.²

İsveç'ten sonra 1919 yılında Finlandiya'da gündeme gelen ombudsmanlık, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında devlet faaliyetlerinin artması, kamu kuruluşları ile alakalı şikayetlerinin de artmasını beraberinde getirmiştir. Bunun sonucunda ombudsmanlık kurumu diğer dünya ülkelerinin de gündemine gelmeye başlamıştır.³

Yargı gücünün bir çeşit yansıması olup, hak ve adalet arayışının bir neticesi olarak ortaya çıkan ombudsmanlık kurumu, modern devletlerde ortaya çıkan sorunların çözümünde, her geçen gün daha da etkin bir konuma gelmektedir.⁴ Ülkelerin sahip olduğu kültürel, siyasi ve sosyal özelliklerine göre farklı biçimlerde varlık gösteren bu kurum, Fransa'da *Hakların Savunucusu (Défenseur Des Droits)*, Türkiye'de *Kamu Denetçisi*⁵, İspanya'da *Halk Savunucusu (Defensor Del Pueblo)*, Avusturya'da *Halk Avukatı (Volksanwalt)*, Polonya'da *İnsan Hakları Komiseri* gibi farklı adlar almıştır.⁶

¹ Duru Şahyar Akdemir, 'Uluslararası Alanda Ombudsmanlık Kurumu ve Türkiye' (2019) 8(4) MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi 3536.

² Ahmet Ziya Çalışkan, 'Ombudsmanlık ve Avrupa Birliği Ombudsmanı' (2020) 28(3) Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1264.

³ Şükrü Mert Karıcı, Ombudsman: İskandinav Modelleri ve Türkiye Uygulaması (Seçkin Yayıncılık 2016) 43.

⁴ Leyla Demir ve Rabia Kalender, 'Ombudsmanlık Kurumunun Avrupa Birliği ve Türkiye'deki Konumu' in Muharrem Balcı (ed), Genç Hukukçular Hukuk Okumaları Birikimler I (2003) 245.

⁵ Kadir Doğan, 'Türkiye Ombudsmanı: Yapısal Kurumsal ve İşlevsel Yönleri' (2016) 1(1) The Journal of International Scientific Researches 42.

⁶ Osman Erdoğan, 'Kamu Yönetiminde İdari ve Denetsel Açından Ombudsman Kurumu: Türkiye Örneği' (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi 2006) 34.

Tablo 1. Ombudsmanlığı kabul tarihlerine göre bazı ülkeler⁷

Yıl	Ülke
1809	İsveç
1919	Finlandiya
1952-1962	Norveç (Askeri-Sivil)
1955	Danimarka
1967	İngiltere
1970	Kanada
1972	Avustralya
1973	Fransa
1981	Hollanda, İspanya, İrlanda
1987	Guatemala
1993	Peru
2012	Türkiye

Ombudsmanlık kurumunun temel özelliği, insan hakları ve hukukun üstünlüğünü öncelik kabul eden demokratik bir yapı olmasıdır.⁸ Ombudsmanlık, uygulanan ülkelerde, modern devletlerin kamu politikalarına yönelik yapmış oldukları reformlara verilebilecek en güzel örneklerden biridir. Diğer yandan, ombudsmanın ülkedeki çalışma yöntemi, ombudsmanlık kurumuna karşı bilinç ve kurumun verimlilik düzeyi gibi konular, o ülkenin demokrasi konusunda kazanımlarını ve eksikliklerini göstermesi açısından önemlidir.⁹

Ombudsmanlık kurumunun literatürdeki gelişimini anlamak, kurumun sadece bir şikayet mercii değil, aynı zamanda demokratik hukuk devletinin ayrılmaz bir parçası olduğunu kabul etmeyi gerektirir. Mevcut

⁷ Ferhat Yıldırım, Arabuluculuk ve Ombudsmanlık (Seçkin Yayıncılık 2019) 157.

⁸ Selçuk Gişi, 'Ombudsmanlık Kurumu, İsveç ve Fransa Ülke Uygulamaları ile Avrupa Ombudsmanı Üzerine Bir İnceleme' (2017) (2) Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi 2.

⁹ Bekir Parlak ve Kadir Caner Doğan, 'Ombudsman: Kavram ve Tarihsel Gelişim' in Bekir Parlak ve Kadir Caner Doğan (eds), Karşılaştırmalı Ombudsman İncelemeleri (Seçkin Yayıncılık 2016) 13.

akademik tartışmalar incelendiğinde, kurumun işlevselliğinin dört temel sütun üzerinde yükseldiği görülmektedir.¹⁰

Bu sütunların ilki ve belki de en kritiği kurumsal bağımsızlıktır. Literatürde bağımsızlık, yalnızca bir *özerklik* hali değil; ombudsmanın hem denetlediği idareden hem de onu atayan siyasi iradeden zihinsel ve mali olarak kopabilmesi şeklinde yorumlanmaktadır. Bu bağımsızlık zemini, beraberinde şeffaflık ilkesini getirir. Kararların kamuoyu denetimine açık olması, idari süreçlerdeki gizemli havayı dağıtarak vatandaşın devlete karşı duyduğu güven krizini aşmada bir kaldıraç görevi görür.¹¹

Öte yandan, kurumun *adalet erişim* perspektifindeki asıl gücü hakkaniyet ve ayrımcılık yasağı kavramlarında gizlidir. Klasik yargı organları yasaların lafzına bağlı kalırken, ombudsmanlık literatürü *vicdani denetim* ve *etik standartlar* gibi daha geniş bir perspektifi savunur. Hakkaniyet ilkesi, katı hukuk kurallarının yarattığı mağduriyetleri yumuşatarak, özellikle toplumun kırılğan kesimleri için bir koruma kalkanı oluşturur. Son tahlilde tüm bu ilkeler, idarenin topluma karşı hesap verebilirliğini somutlaştıran ve demokratik denetimi sürekli kılan dinamik bir mekanizmaya dönüşmektedir.¹²

Bu evrensel ilkeler, ombudsmanlık kurumunun sadece idari işleyişteki hataları düzelten teknik bir denetçi olmadığını, aynı zamanda maddi adalet ve hakkaniyet arayışının kurumsal bir garantörü olduğunu ortaya koymaktadır. Literatürde kabul gören bu beş temel prensip incelendiğinde özellikle bağımsızlık ilkesinin kurumun siyasi otorite karşısındaki meşruiyetini sağladığı, ayrımcılık yasağı ve hakkaniyet ilkelerinin ise dezavantajlı grupların adalet erişiminde yargı dışı bir koruma kalkanı oluşturduğu görülmektedir. Dolayısıyla modern ombudsmanlık, bu ilkeler ışığında, bürokratik devlet yapısı içinde hukukun üstünlüğünü ve vatandaşın onurunu koruyan etik bir pusula işlevi görmektedir.

Ombudsman bir denetim organı olduğu kadar aynı zamanda vatandaşlar ve kamu otoritesi arasında bir arabuluculuk, halkla ilişkiler işlevi de görmektedir. Kurumun gücünü parlamentoya dayandırması, meşruiyeti artırırken devlete karşı halkın yanında bir güven unsuru olarak yer edinmektedir.¹³ Ombudsmanlık kurumu, idarenin keyfi olarak, hukuksuz eylem ve davranışlarına karşı verdiği güvence ile vatandaş ve devlet arasında olumlu ilişkilerin gelişmesini sağlamaktadır.¹⁴ Bugün uluslararası seviyede, devlet düzeyinde ve yerel yönetim düzeyinde yer alan ombudsmanlara ek

¹⁰ Andi Setyo Pambudi ve Rahmat Hidayat, 'Kinerja Pengawasan Pelayanan Publik dalam Prioritas Nasional' (2022) 5(2) Bappenas Working Papers 280.

¹¹ Richard Kirkham, 'The Ombudsman, Tribunals and Administrative Justice Section: A 2020 Vision for the Ombudsman Sector' (2016) 38(1) Journal of Social Welfare and Family Law.

¹² Shedrak Ambala, 'Common Features in the System of Ombudsman in Various Countries: A Comparative Study' (2024) 4(1) Global Journal for Research Analysis 101.

¹³ Parlak ve Doğan (n 9) 19.

¹⁴ Fuat Ustakara, 'Ombudsman, Kamu Yönetimi ve Birey: Halkla İlişkiler Odaklı Bir Yaklaşım' in Bekir Parlak ve Kadir Caner Doğan (eds), Karşılaştırmalı Ombudsman İncelemeleri (Seçkin Yayıncılık 2016) 30.

olarak, askeri, ticari, çocuk, basın ombudsmanları gibi uzmanlık alanlarına ayrılan ombudsmanlıklar da bulunmaktadır.¹⁵

II. OMBUDSMANLIK VE ADALETE ERİŞİM: TEORİK ÇERÇEVE

Klasik liberal demokrasilerde ve sosyal sözleşme teorilerinde adalete erişim, bireylerin otonomilerini gerçekleştirmeleri, haklarını korumaları ve siyasal topluluğa tam anlamıyla dahil olabilmeleri için devletin tarafsız bir üçüncü kişi (yargı) sunmasını gerektiren en temel insan hakkı olarak kabul edilir.¹⁶ Ancak bırakınız yapsınlar anlayışının hâkim olduğu 18. ve 19. yüzyıllarda adalete erişim, yalnızca mahkemeye başvurabilme yönündeki şekli bir hak olarak görülmüş, devlet bu hakkın fiilen kullanılabilmesi için pozitif bir yükümlülük altına girmemiştir. Zamanla refah devletinin gelişmesiyle, çalışma, sağlık ve eğitim gibi yeni sosyal hakların ortaya çıkması, adalete erişimin salt şekli bir eşitlikten ziyade etkili bir sosyal hak olarak yeniden kurgulanmasını zorunlu kılmıştır.¹⁷

Bu teorik dönüşümün literatürdeki en temel dayanağı, Mauro Cappelletti ve Bryant Garth tarafından yürütülen *Floransa Adalete Erişim Projesi* ve bu projede formüle edilen yenilikçi *üç dalga* teorisidir. Bu dalgalar, adaletin önündeki ekonomik, örgütsel ve prosedürel engelleri aşmayı hedefler.¹⁸

Cappelletti ve Garth'ın literatüre kazandırdığı üç dalga teorisi, adalete erişimin önündeki yapısal engelleri aşma çabasını kademeli bir gelişim çizgisiyle açıklar. Bu sürecin ilk halkası olan birinci dalga, yoksul kesimlerin finansal yetersizlikler nedeniyle hak arama özgürlüğünden mahrum kalmasını engellemek amacıyla adli yardım sistemlerinin inşasına odaklanırken¹⁹; ikinci dalga, odağını bireysel haklardan tüketici ve çevre koruma gibi toplumun geneline ilgilendiren dağıntık çıkarların kolektif yöntemlerle temsil edilmesine kaydırır. Nihayetinde ulaşılan ve en kapsayıcı aşama olan üçüncü dalga ise adaleti sadece mahkemelerin katı usullerine ve avukatlık hizmetlerine hapsedmeyerek, ombudsmanlık, tahkim ve uzlaştırma gibi daha esnek, hızlı ve düşük maliyetli alternatif çözüm mekanizmalarının hukuk sistemiyle bütünleşmesini savunan bütüncül bir yaklaşımı temsil eder.²⁰

Cappelletti ve Garth'ın üçüncü dalga yaklaşımı ışığında ombudsmanlık kurumu, devlet ile birey (veya büyük şirketler ile küçük tüketiciler) arasındaki

¹⁵ Zekeriya Temizel, Yurttaşın Yönetime Karşı Korunmasında Bağımsız Bir Denetim Organı: Ombudsman (IULA-EMME 1997) 39.

¹⁶ Colin Crawford ve Daniel Bonilla Maldonado, 'Access to Justice: Theory and Practice from a Comparative Perspective' (2020) 27(1) Indiana Journal of Global Legal Studies 3.

¹⁷ Mauro Cappelletti ve Bryant Garth, 'Access to Justice: The Newest Wave in the Worldwide Movement to Make Rights Effective' (1977) 27 Buffalo Law Review 184.

¹⁸ Ibid 196.

¹⁹ Mauro Cappelletti, Bryant Garth ve Nicolò Trocker, 'Access to Justice: Comparative General Report' (1976) 40(3-4) Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht 682.

²⁰ Mauro Cappelletti ve Bryant Garth, 'Access to Justice: The Newest Wave in the Worldwide Movement to Make Rights Effective' (1977) 27 Buffalo Law Review 232.

eşitsiz ilişkilerde hayati bir rol üstlenir. Modern devletin karmaşık idari yapısı ve takdir yetkisi karşısında, bireylerin haklarını ararken karşılaştıkları maliyet, zaman ve prosedürel engeller geleneksel mahkemelerin etkinliğini sınırlamaktadır. Bu bağlamda ombudsmanlık, mahkemelerin yerini alan bir alternatif olmaktan ziyade, idari yargı sistemini ve genel adalet aygıtını destekleyen tamamlayıcı bir mekanizma olarak konumlanmaktadır.

Ombudsmanlık kurumunun kuramsal çerçevesindeki en çok tartışılan konulardan biri, klasik modelinde geleneksel mahkemeler gibi bağlayıcı kararlar verme gücünden yoksun olmasıdır. Kurum, idari işlemleri doğrudan iptal etme veya yaptırım uygulama yetkisine sahip değildir, bunun yerine şikayetleri soruşturma, eleştirme, uzlaştırma ve kamuoyuna duyurma yetkileriyle donatılmıştır. Ancak bu durum bir eksiklikten ziyade, kurumun uyumsuzluk çözümünde esnekliğini artıran bilinçli bir yumuşak hukuk tercihidir.

III. İSVEÇ OMBUDSMANLIK KURUMUNUN YAPISAL VE İŞLEVSEL YÖNLERİ

Modern anlamda ilk Ombudsman, 1713 yılında Kral XII. Charles tarafından İsveç'te atanmıştır. 1809 yılında ise İsveç Anayasası'na *justitieombudsman* (soruşturmacı) adıyla girmesiyle birlikte anayasal bir kurum halini almıştır.²¹ Böylece ombudsmanın yürütme organına bağlı kurum ve kuruluşları denetleme yetkisi benimsenerek ülke demokrasisi adına önemli bir adım atılmıştır.²² Ombudsmanlık kurumu ilk kurulduğu zaman Parlamento Ombudsmanlığı şeklinde yapılandırılmıştır. Zaman içerisinde yaşanan demokratik gelişmeler ve ihtiyaçlar doğrultusunda farklı alanlarda ombudsmanlık kurumları oluşturulmuştur. İsveç Parlamentosu tarafından atanan ve dört ombudsmandan oluşan Parlamento Ombudsmanının yanında İsveç Hükümeti tarafından atanan çocuk hakları, engelliler, tüketici, fırsat eşitliği ve etnik ayrımcılıklar ile ilgili olmak üzere beş ayrı ombudsmanlık bulunmaktadır.²³

²¹ Gişi (n 8) 13.

²² Hasan Mahmut Kalkışım, 'Ombudsmanlığın Beşiği: İsveç' in Bekir Parlak ve Kadir Caner Doğan (eds), *Karşılaştırmalı Ombudsman İncelemeleri* (Seçkin Yayıncılık 2016) 39.

²³ İsmail Sevinç, 'Kamu Yönetiminin Denetlenmesinde Yeni Bir Yöntem Olarak Ombudsmanlık Kurumunun Uygulanabilirliği' (2015) 20(4) Suleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences 106.

Tablo 2. İsveç Parlamento Ombudsmanlığının tarihsel ilerlemesi²⁴

Tarih	Konu
1809	Parlamento Ombudsmanlığı İsveç Hükümetine bağlı olarak kuruldu.
1810	İlk Parlamento Ombudsmanı (JO), Lars Augustin Mannerheim seçildi.
1905	Askeri Makamları denetlemek için bir Askeri Ombudsman (MO) kuruldu.
1941	Ombudsmanlar için görev süresi (JO & MO) bir yıldan dört yıla uzatıldı.
1957	Parlamento Ombudsmanına yerel yönetim makamlarını denetleme yetkisi verildi.
1967	Askeri Ombudsman Ofisi (MO) kaldırıldı ve Parlamento Ombudsmanlarının (JO) sayısı üçe çıkarıldı.
1975	Parlamento Ombudsmanlarının sayısı dörde çıkarıldı.
2011	Parlamento Ombudsmanı, OPCAT kapsamında Ulusal Önleyici Mekanizma (NPM) olarak atandı.

İsveç'te 1905 Askeri Ombudsmanlık Kurumu'nun kurulmasıyla ombudsmanlık sayısı ikiye çıkmıştır. 1967 yılında Askeri Ombudsmanlığı kapatılmış, Parlamento Ombudsmanlarının sayısı üçe çıkarılmıştır. 1975 yılında yapılan değişiklik ile de Parlamento Ombudsmanı sayısı dörde çıkarılmıştır.²⁵

İsveç Parlamento Ombudsmanlığı Kurumu, parlamentonun siyasi denetim özelliklerinden bir kısmını kullanmaktadır. Bu kurum, İsveç kamu kuruluşlarının İsveç hukukuna uygun bir biçimde çalışmalarını garanti altına almak için kurulmuş ve her yıl yaklaşık 7000 başvuru almaktadır.²⁶ İsveç ombudsmanına başvuru için herhangi bir şekil zorunluluğu yoktur. Başvuru sahibinin İsveç vatandaşı olması ya da İsveç'te yaşaması zorunlu değildir. İsveç Ombudsmanlık Kurumu, sadece şikayet üzerine değil aynı zamanda alınan bir duyum ve gazete haberlerine göre de soruşturma, inceleme

²⁴ The Swedish Parliamentary Ombudsmen, Annual Report 2024 <<https://www.jo.se/app/uploads/2025/04/annual-report-2024-webb.pdf>> erişim tarihi 13 Kasım 2025.

²⁵ The Swedish Parliamentary Ombudsmen, 'The Ombudsmen – Overview' <<https://www.jo.se/en/about-jo/the-ombudsmen/the-ombudsmens-overview/>> erişim tarihi 13 Kasım 2025.

²⁶ Semih Mustafa Önen, 'Ombudsmanlık Kurumu: İsveç Parlamento Ombudsmanlığı ile Kamu Denetçiliği Kurumu'nun Denetim Alanları ve Kararlarının İncelenmesi' (2015) 4(1) İnönü University International Journal of Social Sciences 171.

yapabilmektedir.²⁷ İsveç Parlamentosu tarafından seçilen Ombudsmanlar, siyasi olarak bağımsızdır.²⁸ Ombudsmanlar sadece kendini seçen parlamentoya karşı sorumlu konumdadır. Parlamento gerekli gördüğü takdirde ombudsmanı görevden alabilir.²⁹ Görevden alma kararı için yıllık raporları inceleyen komitenin talebi gereklidir.³⁰ Fakat bugüne kadar hiçbir ombudsman görev süresi bitmeden görevden alınmamıştır.³¹

A. İSVEÇ OMBUDSAMNLIK KURUMUNUN GÖREV ALANI

Ombudsmanlık *Parlamento Ombudsmanı* adı altında ilk kurulduğunda parlamento adına idareyi denetleme görevi yapmıştır. Zaman içerisinde görev alanında değişiklikler olmuş ve halkın şikayetlerini dinleyen, idare ile arasında yaşanan sorunların giderilmesine yardımcı olan bir görev üstlenmiştir.³² Parlamento Ombudsmanının görev ve yetkileriyle ilgili yasal hükümlere Anayasa'da, Parlamento Kanununda ve Parlamento Ombudsmanı Kanununda yer verilmiştir. İsveç Anayasasının 13. Bölüm 4. Maddesi'nde şu şekilde belirtilmiştir; *Meclis tarafından belirlenen talimatlar doğrultusunda ve kamu hizmetleri kanunları içinde uygulamayı denetlemek için, Meclis bir veya birden fazla Ombudsman seçebilir. Ombudsman bu talimatlarda belirtilen durumları dikkate alarak tatbikat başlatabilir.*³³

İsveç Ombudsmanlığının çalışmaları, parlamento denetiminin bir bölümünü oluşturmaktadır. Parlamento denetiminin, parlamento ve ombudsmanlık arasında bölüştüğü söylenebilir. Parlamento, kabine ve bakanları denetler, ombudsman ise yerel yönetimleri ve kamu kuruluşlarını denetler.³⁴ İsveç Parlamento Ombudsmanının yetki alanlarını şu şekilde sıralamak mümkündür;

- a. Merkezi ve yerel yönetimler,
- b. Bu kurumlardaki memur ve çalışanlar,
- c. İşe atanma bakımından kamu kurumlarının ilgi alanına giren kamu şirketlerinde çalışan memurlar ve diğer çalışanlar.³⁵

²⁷ Bekir Parlak ve Kadir Caner Doğan, 'Ombudsman Kavramı ve Seçilmiş Ülkelerde Ombudsmanlık Uygulamaları: Temel Yön, Nitelik ve Özellikler Üzerine Bir Değerlendirme' (2015) (480) Türk İdare Dergisi 129.

²⁸ Önen (n 26) 171.

²⁹ Engin Kocabaş, 'Ombudsmanlık: Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye Uygulamalarının Karşılaştırılması ve Öneriler' (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi 2015) 60.

³⁰ Demir ve Kalender (n 4) 256.

³¹ Kocabaş (n 29) 60.

³² Kalkışım (n 22) 39.

³³ Necip Yüce, Ombudsman Dünya Örnekleri ve Türkiye'de Kamu Denetçiliği Uygulaması (Gazi Kitabevi 2020) 64.

³⁴ Karcı (n 3) 116.

³⁵ Kemal Özden, Ombudsman (Kamu Denetçisi) ve Türkiye'deki Tartışmalar (Seçkin Yayınları 2010) 76.

B. İSVEÇ OMBUDSAMNLIK KURUMU İDARİ YAPISI VE BAŞVURU SÜRECİ

İsveç Ombudsmanlık Kurumu içerisinde görev alanları yasada belirlenmiş dört Ombudsman görev yapmaktadır. Bu Ombudsmanların her biri kendi alanlarında uzman ve yetkili kişilerdir ve başlarında bir Baş Ombudsman bulunmaktadır. Her Ombudsman kendi çalışmakta olduğu alanda tek yetkili kişidir. Ombudsmanlar Parlamento tarafından dört yıllığına seçilir.³⁶ Dört yıllık görev süreleri dolan Ombudsmanların tekrar seçilmeleri için yasal bir engel yoktur.³⁷ Diğer yandan kurumda, avukatlar, sekreterler ve idari görevlerde çalışan yaklaşık 50 personel görev yapmaktadır.³⁸

Parlamento Ombudsmanı seçiminde özel şart aranmamaktadır. Kadın veya erkekler İsveç vatandaşı olma şartı ile bu göreve aday gösterilebilmektedir. Aday olacak kişinin hukukçu olma zorunluluğu olmamakla birlikte, ombudsman olarak seçilen kişiler genel olarak hukuk bilgisi olan avukat, hâkim gibi kişiler arasından seçilmektedir.³⁹ Bu genel bir zorunluluk olmamakla birlikte hukuk bilgisi bu alan için önemli görülmektedir. Ombudsman olacak kişinin toplum tarafından sevilen bir kişi olmasının yanında herhangi bir siyasi parti, grup ve dini grup ile yakın ilişkisinin olmaması gerekmektedir.⁴⁰ Tüm ombudsmanlar, çalışmalarını *Parlamento Ombudsmanları Ofisi* adındaki tek bir ofiste yapmaktadır. Ofisin aldığı kararları sadece ombudsmanlar imzalayabilmektedir.⁴¹

İsveç Parlamento Ombudsmanının kesin karar verme yetkisi bulunmamaktadır. Kamu kurumlarının idari eylem ve işlemleri hakkında Hükümete ve Parlamento'ya öneriler sunabilmektedir. İsveç Parlamento Ombudsmanlığı tarafından sunulan raporlar, medya tarafından yakından takip edilmekte ve üzerine değerlendirmeler yapılmaktadır.⁴²

İsveç Parlamento Ombudsmanlığına başvuru için herhangi bir şekil şartı olmamakla birlikte, yazılı ya da sözlü başvuru imkânı bulunmaktadır. Sistem genel olarak şikâyet üzerine kurulu olsa da bazı durumlarda ombudsman re'sen harekete geçebilmektedir. Şikâyete konu olan olay üzerinden iki sene geçmeden başvuru yapılma zorunluluğu bulunmaktadır. Kuruma başvuruda bulunan kişiler gerçek kişi olabildiği gibi tüzel kişiler de olabilmektedir.

³⁶ Karcı (n 3) 116.

³⁷ Yıldırım (n 7) 72.

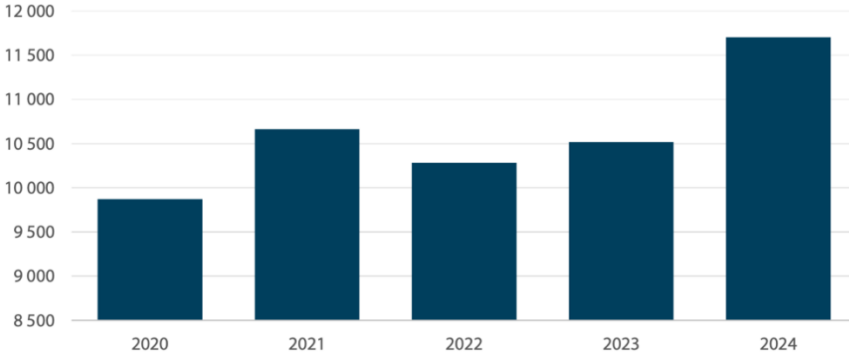
³⁸ Karcı (n 3) 116.

³⁹ Yüce (n 33) 63.

⁴⁰ Kocabaş (n 29) 59.

⁴¹ Demir ve Kalender (n 4) 256.

⁴² ibid 129.

Grafik 1. İsveç Parlamento Ombudsmanlığı son beş yılda alınan başvurular (2020-2024) ⁴³

İsveç Parlamento Ombudsmanlığının son beş yıllık başvuru verileri incelendiğinde, kuruma duyulan güvenin ve hak arama bilincinin istikrarlı bir seyir izlediği görülmektedir. Grafik 1'deki verilere göre, 2020 yılında yaklaşık 9.800 olan başvuru sayısı, 2024 yılı itibarıyla 11.500 seviyesini aşarak son beş yılın en yüksek noktasına ulaşmıştır. Özellikle 2021 yılındaki artışın ardından 2022'de yaşanan kısmi düşüş, 2023 ve 2024 yıllarında yerini belirgin bir yükseliş trendine bırakmıştır. Her yıl ortalama 7.000 şikayet alan kurumun tarihsel performansı ile kıyaslandığında, son dönemdeki bu artış, modern kamu yönetiminde denetim mekanizmalarına olan ihtiyacın dijitalleşen başvuru imkanlarıyla birleşerek ivme kazandığını kanıtlamaktadır. İsveç modelinin dünyadaki en köklü ve bağımsız ombudsmanlık yapısı olması, başvuru sayılarındaki bu artışı demokratik olgunluk ve şeffaf yönetim anlayışının bir yansıması olarak değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır.

IV. TÜRKİYE OMBUDSMANLIK KURUMUNUN YAPISAL VE İŞLEVSEL YÖNLERİ

Türkiye'de ombudsmanlık kurumunun kurulması için uzun yıllar tartışmalar yapılmış ve bu tartışmalar neticesinde 1970'lerden sonra yapılan düzenli beş yıllık kalkınma planlarında, bazı sivil toplum kuruluşlarının raporlarında ve siyasetin yapmış olduğu açıklamalarda ombudsmanlık kurumunun kurulması yönünde önerilerde bulunulmuştur.⁴⁴

Türkiye'de ombudsmanlık faaliyetleri 2013 yılından itibaren Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK) ile yürütülmektedir. 6328 sayılı Kamu Denetçiliği

⁴³ The Swedish Parliamentary Ombudsmen, Annual Report 2024 <<https://www.jo.se/app/uploads/2025/04/annual-report-2024-webb.pdf>> erişim tarihi 13 Kasım 2025.

⁴⁴ Doğan (n 5) 44.

Kanunu, 29.06.2012 Tarih ve 28338 sayılı Resmi Gazete'de⁴⁵ yayınlanarak hukuki statü elde etmiştir.⁴⁶

Türk hukuk sisteminde KDK'nın diğer idari denetim organlarından ayıran en temel özellik, denetim yetkisinin sadece hukuka uygunluk ile sınırlı olmayıp, aynı zamanda hakkaniyete uygunluk kriterini de kapsamıdır. Bu durum, kamu hukukunun şekilci yapısı içinde kaybolma riski taşıyan bireysel adalet taleplerinin, vicdani ve ahlaki normlar çerçevesinde karşılanmasına olanak tanımaktadır. Dolayısıyla KDK, idare karşısında özel hukuk özneleri için bir adalet kapısı işlevi görerek, yargı yükünü hafifleten bir alternatif uyuşmazlık çözüm yolu sunmaktadır.

A. TÜRKİYE OMBUDSMANLIK KURUMUNUN GÖREV ALANI

KDK'nın amaç ve kapsamı 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanununun 1. ve 2. maddesinde açıklanmıştır. Buna göre kurumun amacı, kamu kurumlarının hizmetlerinin sürdürülmesi aşamasında bağımsız ve etkili bir şikayet sistemi oluşturarak, idarenin bütün işlem ve eylemleri ile tutum ve davranışlarını, insan haklarına dayalı adalet anlayışı doğrultusunda, hukuka, hak ve adalete uygun olma durumu bakımından incelemek, araştırmak ve tavsiyelerde bulunmak olarak ifade edilmiştir.⁴⁷ Bu madde ile kamu denetçisi, vatandaşlar ve idare alanında meydana gelebilecek uyuşmazlıkları çözmek ve öneri sunmak ile görevlendirilmiştir.⁴⁸

Görev alanını net bir şekilde belirleyen kanun, aynı zamanda denetim yetkisinin kullanılmayacağı alanları da belirtmiştir.⁴⁹ Buna göre aşağıda belirtilmiş olan organların görev ve eylemleri;

- Cumhurbaşkanının tek başına yaptığı işlemler ile re'sen imzaladığı kararlar ve emirler,
- Yasama yetkisinin kullanılmasına ilişkin işlemler,
- Yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin kararlar,
- Türk Silahlı Kuvvetlerin sırf askeri nitelikteki faaliyetleri,

KDK'nın görev alanı dışında kalmaktadır.

KDK'nın kapasite ve etkinliğini artırmak amacıyla, gelen şikayet başvuruları inceleme ve araştırmaya tabi tutulmadan önce ön değerlendirmeye tutulmaktadır. Bu değerlendirme sonucunda yanlış ve eksik başvurular elenmektedir. Kuruma başvuruda bulunulmadan önce idari

⁴⁵ Resmî Gazete (29 Haziran 2012) Sayı 28338.

⁴⁶ Seda Özekicioğlu, 'Ombudsmanlık Mekanizmasının Gelişimi: Avrupa Birliği ve Türkiye Bağlamında Değerlendirilmesi' (2018) 16(1) Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi 168.

⁴⁷ 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu (Resmî Gazete, 29 Haziran 2012, Sayı: 28338) <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6328.pdf> erişim tarihi: 13 Aralık 2025.

⁴⁸ Hüseyin Gül ve Ramazan Kılıç, 'Fransa Tecrübesi Perspektifinden Türkiye'de "Kamu Denetçiliği"' (2016) 49 Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 200.

⁴⁹ 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu Madde 5(2) (Resmî Gazete, 29 Haziran 2012, Sayı: 28338) <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6328.pdf> erişim tarihi: 13 Aralık 2025.

başvuru yolları ile özel kanunların belirttiği zorunlu idari başvuru yollarının tüketilmiş olması gerekmektedir. İdari başvuru yolları tüketilmeden gelen başvurular, başvuru yapan kuruma geri gönderilir. Fakat KDK, telafisi güç durumların doğma olasılığı olan hallerde, idari başvuru yolları tüketilmemiş olsa dahi başvuruyu kabul edebilir.⁵⁰

B. TÜRKİYE OMBUDSMANLIK KURUMUN İDARİ YAPISI VE BAŞVURU SÜRECİ

6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kanununun ikinci bölümünün kuruluş başlıklı 4. maddesinde,⁵¹ kurumun personel yapısı ve görev alanları yer almaktadır. Kurum, Başdenetçilik ve Genel Sekreterlikten oluşmaktadır. Kurumda bir Başdenetçi ve beş denetçinin yanı sıra Genel Sekreter ve diğer personeller görev yapmaktadır.

Başdenetçilik, bir baş denetçi ve ona bağlı denetçilerden oluşmaktadır. Kurumu Başdenetçi yönetmekte ve temsil etmektedir. Kurumun ikinci ana yapılanması ise Genel Sekreterliktir. 6928 sayılı Kamu Denetçiliği Kanununa göre idari, mali ve sekreteryaya görevleri Genel Sekreterlik tarafından yürütülmektedir. Genel Sekreterlik bir büro ve dört birimden oluşmaktadır. Bunlar; Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler, Yönetim Hizmetleri, Strateji Geliştirme, Kurumsal İletişim Birimleri ve Yurtiçi Bürolarıdır.⁵²

Başdenetçi ve denetçi seçilebilmek için Türk vatandaşı olmak, seçimin yapıldığı günden itibaren Başdenetçi için elli, denetçi için ise kırk yaşını doldurmuş olması gerekmektedir. Dört yıllık eğitim veren üniversitelerden mezun olmak, kamu kurum ve kuruluşlarında, uluslararası kuruluşlarda ya da özel kuruluşlarda on yıllık iş deneyimi sahibi olmak aranan diğer niteliklerdendir.⁵³ Bunun dışında kamu haklarından mahrum olmamak ve herhangi bir siyasi partiye üye olunmaması gerekmektedir. 6328 sayılı Kanunun 11. maddesine göre Başdenetçi, TBMM'de üye tam sayısının üçte iki çoğunluğunun sağlanması ile seçilir. Eğer ilk turda gereken çoğunluk sağlanamazsa ikinci tura geçilir. İkinci turda da üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu aranır. Üçüncü turda da gerekli çoğunluk sağlanmaz ise bu sefer üye tam sayısının salt çoğunluğu aranır. Salt çoğunluk sağlanmazsa en çok oy alan iki aday için dördüncü oyalama yapılır ve bu oyalama sonucunda en çok oy alan aday Başdenetçi olarak seçilir.

Başdenetçi ve denetçilerin görev süreleri dört yıldır. Başdenetçi ve denetçilere görevleri ile alakalı hiçbir kişi veya kurum emir veremez, genelge gönderemez, telkinde bulunamaz. Başdenetçi ve denetçiler, görevleri

⁵⁰ Doğan (n 5), 46.

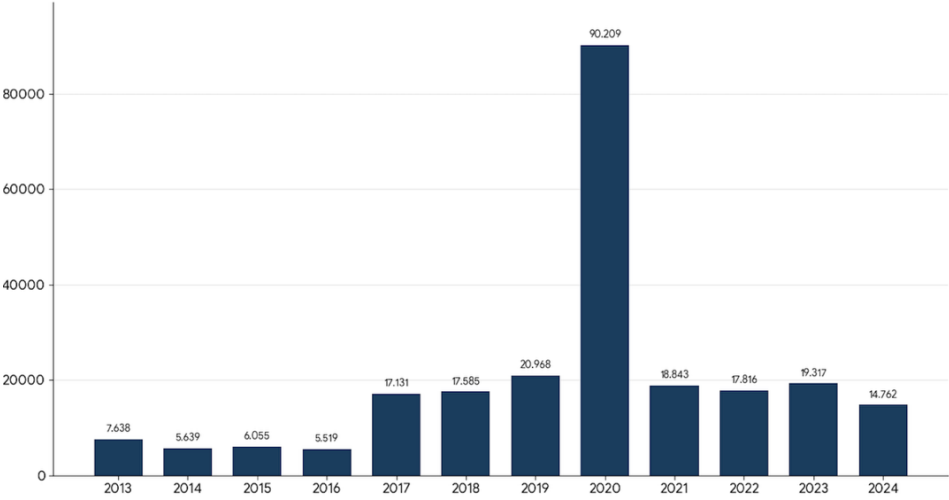
⁵¹ 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu Madde 5(2) (tam metin, Resmî Gazete, 29 Haziran 2012, Sayı: 28338) <<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6328.pdf>> erişim tarihi: 13 Aralık 2025.

⁵² Ebru Kayhan, Ombudsmanlık: Türkiye ve ABD Uygulamaları (Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Konya, 2019) 98.

⁵³ Mehmet Akif Özer, 'Avrupa Ombudsmanı ve Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu: Mukayeseli Bir İnceleme' (2017) 31 Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 78.

esnasında tarafsızlık ilkesine uyarlar. Başdenetçi ve denetçiler yemin ederek görevlerine başlarlar. KDK'da en önemli süreçlerden biri de başvuruların alınmasıdır. Şahsi başvurular 2010 Anayasa referandumu neticesinde vatandaşa anayasal bir hak olarak tanınmıştır. Şikayet başvurusu esnasında başvurunun gizli olması talep edilebilir. Kurum bu gizlilik talebi hakkında gerekli tedbirleri almak zorundadır.⁵⁴

Şikayetler Kurumun kendi internet sitesi üzerinden e-başvuru yoluyla yapılabileceği gibi e-devlet üzerinden de gerçekleştirilebilmektedir. Ayrıca şahsen kuruma giderek dilekçe yoluyla, e-posta ya da posta ile de başvuru da kabul edilmektedir. Şikayet başvurusunu şahsen yapma zorunluluğu yoktur. Bir vekil ya da kanuni temsilci tarafından yapılabilmektedir. Kuruma gelen başvurular konuya ilişkin incelemeye alınmadan önce ön değerlendirmeye tabi tutulur. Bu inlemede başvuru; süre, görev alanı, yargıya intikal edip etmediği, idari başvuru yollarının tüketilip tüketilmediği ile alakalı değerlendirilir. Daha öncesinde yargıya intikal eden şikayetler Kurumun görev alanı dışında kalmaktadır. Bu durumda ayrıntılı değerlendirme yapılmadan incelenemezlik kararı verilmektedir.⁵⁵

Grafik 2. Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu başvuru sayıları (2013-2024)⁵⁶

Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu'nun kuruluşundan itibaren aldığı başvuruların seyri incelendiğinde, kurumsal bilinirliğin ve hak arama eğiliminin zamanla arttığı görülmektedir. Özellikle 2020 yılında kaydedilen 90.209 başvuru, kurum tarihinin en yüksek seviyesini temsil etmekle birlikte, pandemi döneminde KDK'nın toplumsal bir sığınak işlevi gördüğünü kanıtlamaktadır. Takip eden yıllarda (2021-2023) başvuru sayıları yıllık ortalama 18.000-19.000 bandında istikrarlı bir seyir izlemiştir, 2024 yılında ise

⁵⁴ ibid 87.

⁵⁵ ibid 88.

⁵⁶ Kamu Denetçiliği Kurumu 2024 Yıllık Raporu (Kamu Denetçiliği Kurumu) <<https://paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/documentuploads/KDK-2024-Yillik-Rapor/index.html>> erişim tarihi: 13 Aralık 2025.

14.762 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu veriler, Türkiye modelinin kısa sürede yüksek bir toplumsal başvuru hacmine ulaştığını ve idare ile vatandaş arasında aktif bir arabuluculuk rolü üstlendiğini göstermektedir. Bu istatistiksel verilerin hukuk felsefesi açısından işaret ettiği asıl gerçeklik ise, KDK'nın klasik idari denetim kalıplarını aşarak adalete erişim hakkının etkin bir enstrümanına dönüştüğüdür. Zira vatandaşların yargısal süreçlerin maliyetli ve uzun prosedürleri yerine kuruma yönelmesi, KDK'nın sadece hukuka uygunluk değil, aynı zamanda hakkaniyet temelinde verdiği kararlarla vicdani adaleti tesis etme potansiyelinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla mevcut başvuru hacmi, kurumun idare ile birey arasındaki güç asimetrisini dengeleyen ve hukuk uyumsuzluklarına varmadan çözümler üreten bir hak arama kapısı olarak toplumsal meşruiyetini pekiştirdiğini kanıtlamaktadır.

Tablo 3. Yıllar itibarıyla tavsiye, kısmen tavsiye kısmen ret karar dağılımları⁵⁷

Karar Türü	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Toplam
Tavsiye Kararı	64	93	56	62	245	677	860	68.128	1.201	1.097	1384	913	74.780
Kısmen Tavsiye Kararı	11	26	26	32	177	269	410	704	403	625	588	525	3.796
TOPLAM	75	119	82	94	422	946	1.270	68.832	1.604	1.722	1.972	1.438	78.576

Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu'nun 2024 yılı verileri üzerinden hazırlanan tavsiye kararı istatistikleri, kurumun idari denetim mekanizması içerisindeki yerinin niceliksel ve niteliksel olarak giderek kökleştiğini belgelemektedir. Kurumun kuruluşunu takip eden ilk beş yıllık dönemde (2013-2017) toplamda yalnızca 792 tavsiye kararı verilmişken, sadece 2018 yılında 946 karara ulaşılarak beş yıllık toplamın aşılması, kurumsal kapasite inşasındaki ivmelenmenin ilk somut göstergesi olmuştur. 2020 yılında pandemi etkisiyle yaşanan 68.832 kararlık olağandışı istatistiksel sapma bir kenara bırakıldığında, 2021 (1.604), 2022 (1.722) ve 2023 (1.972) yıllarında gözlemlenen istikrarlı artış trendi, KDK'nın idari işleyişteki hak arama kapısı rolünü her geçen yıl pekiştirdiğini ortaya koymaktadır. 2024 yılı itibarıyla kaydedilen 913 tavsiye ve 525 kısmen tavsiye (toplam 1.438) kararı, bir önceki yılın zirve noktasına kıyasla bir miktar durulma sinyali verse de kurumun ilk yıllarına oranla çok daha etkin ve belirleyici bir denetim gücü olarak varlığını sürdürdüğünü kanıtlamaktadır. Bu veriler, tavsiye kararlarının idare üzerindeki ikna edici otoritesinin ve kurumsal meşruiyetin, yasal bir zorunluluk olmaksızın fiili bir etkililiğe dönüştüğünü göstermesi bakımından akademik bir önem taşımaktadır. Bu kararlara ilişkin cevap veren 1.327 idarenin 716'sı tavsiyeye uyacağını belirtirken, 611'i çeşitli gerekçeler

⁵⁷ Kamu Denetçiliği Kurumu 2024 Yıllık Raporu (Kamu Denetçiliği Kurumu) <<https://paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/documentuploads/KDK-2024-Yillik-Rapor/index.html>> erişim tarihi: 13 Aralık 2025.

bildirmiştir; bu tablo kâğıt üzerinde %53,96 gibi bir uyum oranına işaret etmektedir.⁵⁸

Türk idari denetim mekanizması içerisinde KDK gerçek işlevselliğini ve kurumsal etkinliğini tartışırken, kurumun proaktif bir denetim iradesi sergilemesini engelleyen yapısal ve yasal bariyerleri öncelikle masaya yatırmak gerekmektedir. KDK denetim kapasitesini sınırlayan en temel yapısal kısıtlılıklardan biri, idarenin işleyişindeki aksaklıklara karşı kendi inisiyatifiyle, yani resen harekete geçme yetkisinden yoksun olmasıdır. Kurumun inceleme alanını yalnızca bireysel başvurulara bağımlı kılan bu reaktif yapı, pek çok çağdaş ombudsmanlık modelinde görülen proaktif müdahale imkanının gerisinde kalmaktadır. Vatandaşların idarenin kötü işleyişine karşı her zaman şikayette bulunma motivasyonuna veya imkanına sahip olamayacağı gerçeği dikkate alındığında bu yetki noksanlığının, kurumun idari sistemde kendisinden beklenen dinamik denetim işlevini ve toplumsal faydayı tam anlamıyla hayata geçirmesinin önünde ciddi bir engel teşkil ettiği söylenebilir.⁵⁹

V. FRANSA OMBUDSMANLIK KURUMUNUN YAPISAL VE İŞLEVSEL YÖNLERİ

Ombudsmanlık sisteminin uygulandığı ülkeler arasında Fransa önemli bir yer tutmaktadır. 1970'lerin başından itibaren idareye yönelik şikayetlerin artması, devlet duyulan güvenin sarsılması ve idareye karşı hakkını aramak isteyen insanları savunan idari yargının yetersiz kalması neticesinde 3 Ocak 1973 tarihinde 15 maddeden oluşan yasa⁶⁰ ile Fransa *Mediateur* (arabulucu) kurumu kurulmuştur.⁶¹ Devamında ise 4 Aralık 1976, 3 Ocak 1989 ve 6 Ocak 1999 yıllarında yapılan değişiklikler ile *Mediateur* sisteminin eksiklikleri giderilmiştir.⁶²

İlk Fransa Ombudsmanlık Kurumunun görevi, kamu kuruluşları ile ilgili şikayeti olan vatandaşların başvurularını kabul etmek, kamu ile iş birliği içerisinde vatandaşların mağduriyetini gidermek olmuştur.⁶³ 1973 yılında ilk Fransız Ombudsmanına (*Mediateur*) kurumun bağımsızlığına vurgu yapmak amacıyla Ombudsmanın beraber çalışacağı meslektaşlarını kendisinin seçmesine izin verilmiştir.⁶⁴ *Mediateur*, Bakanlar Kurulu kararname ile altı yıllık süre için tayin atanmıştır. Altı yıllık süresinin sonunda tekrar tayin edilmez. *Mediateur* görevi sırasında tam bağımsızdır. Görevi esnasında hiçbir yerden direktif ve emir alamaz.⁶⁵ Bu kurumun faaliyetleri Sayıştay tarafından

⁵⁸ ibid 94.

⁵⁹ Haydar Efe ve Murat Demirci, 'Ombudsmanlık Kavramı ve Türkiye'de Kamu Denetçiliği Kurumundan Beklentiler' (2013) 90 Sayıştay Dergisi 62.

⁶⁰ Loi n° 73-6 du 3 janvier 1973 instituant un Médiateur de la République (Legifrance) <<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGITEXT000022034354/1989-01-15>> erişim tarihi: 25 Ekim 2025.

⁶¹ Kocabaş (n 29) 63.

⁶² Yüce (n 33) 95.

⁶³ Parlak ve Doğan (n 27) 133.

⁶⁴ Yüce (n 33) 96.

⁶⁵ Doğan Kestane, 'Çağdaş Bir Denetim Organizasyonu Olarak Ombudsmanlık (Kamu Denetçiliği)' (2006) 151(2) Maliye Dergisi 136.

denetlenir. Sayıştay bu denetleme sonucunda bir rapor hazırlar ve bu rapor meclise sunulup kamuoyu bilgilendirilir.⁶⁶

Fransız kamu denetimi sistemindeki en köklü dönüşüm, 2008 anayasa değişikliğiyle Hakların Savunucusu kurumunun anayasal statüye kavuşturulmasıyla gerçekleşmiştir. Bu hukuki reformun bir sonucu olarak 2011 yılında faaliyete geçen Hakların Savunucusu, geleneksel Mediateur yapısını ilga ederek Fransa'nın yeni nesil ombudsmanlık modeli olarak yerini almıştır. Bu reform kapsamında yasama organı, Hakların Savunucusu hakkında 2011-333 sayılı Organik Kanun'u kabul etmiştir. Kurumun yasal çerçevesi, söz konusu organik kanuna ek olarak, 29 Mart 2011 tarihli ve 2011-334 sayılı Kanun ile 29 Temmuz 2011 tarihli 2011-904 ve 2011-905 sayılı Kararnamelerle tamamlanarak detaylandırılmıştır.⁶⁷

Hakların Savunucusu da Meclis ve Senatonun görüşleri dikkate alınarak, Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile Cumhurbaşkanı tarafından altı yıllık görev süresi için atanmaktadır. Görev süresinin uzatılması mümkün değildir. Görevlerinden dolayı Cumhurbaşkanı ve Parlamenteoya karşı sorumludur. Görev yaptığı süre içerisinde herhangi bir başka görevde bulunamaz. Hakların Savunucusu, Anayasa ile güvence altına alınan bağımsız bir otoritedir. Bu nedenle almış olduğu kararlar ve söylediklerinden ötürü yargılanamaz, aranamaz ve tutuklanamaz. Hükümetten veya herhangi bir baskı grubundan talimat almaz.⁶⁸

A. FRANSA OMBUDSMANLIK KURUMUNUN GÖREV ALANI

Hakların Savunucusunun görev alanı, 2011-333 sayılı Kanunun 4. maddesinde şu şekilde belirtilmiştir; *Hakların savunucusu, ayrımcılığa uğrayanları, güvenlik güçleri ile sorun yaşayanları, kamu hizmeti sunan birimlerle olan ilişkilerinde güçlük yaşayanları ve haklarına saygı gösterilmeyen çocukları savunmaktadır.* Buna göre diyebiliriz ki Hakların Savunucusunun dört temel görevi bulunmaktadır.⁶⁹ Bunlar;

a. Kamu kurumları ve kamu hizmeti sunan kuruluşlarla olan ilişkilerde sorun yaşayanları savunmak.

b. Haklarına saygı gösterilmeyen çocukları savunmak.

c. Ayrımcılığa uğrayanları savunmak.

d. Güvenlik güçleri ile sorun yaşayanları savunmaktır.

Fransa Ombudsmanlık Kurumu sadece vatandaşların şikayetine istinaden harekete geçmektedir. Kurumun re'sen harekete geçme yetkisi yoktur. Kurumun bir yaptırım yetkisi bulunmamakla birlikte sadece öneri ve

⁶⁶ Ayşe Demirkılınc, Türkiye'de Kamu Denetçiliği Kurumu ve Etkinliği (Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Konya, 2019) 28.

⁶⁷ Décret n° 2011-905 du 29 juillet 2011 relatif à l'organisation et au fonctionnement des services du Défenseur des droits (Journal officiel de la République française, JORF n° 0175 du 30 juillet 2011, Texte n° 27) <<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000024414634>> erişim tarihi: 20 Aralık 2025.

⁶⁸ Yüce (n 33) 97.

⁶⁹ Gül ve Kılıç (n 48) 191.

tavsiyede bulunabilmektedir. Bu nedenle diyebiliriz ki Fransa Ombudsmanlık Kurumunun herhangi bir karar alma gücü yoktur.⁷⁰

B. KURUMUN İDARİ YAPISI/BAŞVURU SÜRECİ

Kurumun başında Hakların Savunucusu vardır. Yardımcılar ve diğer çalışanlar ona karşı sorumludur. Her ne kadar Hakların Savunucusuna karşı bir sorumluluk söz konusu olsa da hiyerarşik olarak bir fark söz konusu değildir. Her bir yardımcı kendi uzmanı olduğu alanda görev yürütmektedir.⁷¹ Hakların Savunucusu, bu görevi yürütürken farklı bir kamu görevi yürütemez. Çalışacağı personeli, kamu ya da özel sektörden kendisi seçebilir. Seçilen bu kişiler görevleri sona erdikten sonra kendi işlerine dönebilir. Kurumun giderleri Başbakanlık bütçesinden karşılanmaktadır.⁷²

Anayasa'nın 71-1 maddesinde belirtilmiş olan kurumlardan aldığı hizmetlerden zarar gördüğünü düşünen, gerçek ya da tüzel kişi hiçbir ücret ödmeden Hakların Savunucusuna başvuruda bulunabilmektedir. Doğrudan başvuru Médiateur'ün ilk kurulduğu zamanlarda mümkün değildi. Anayasa'nın 71-1 maddesinin değiştirilmesinden sonra doğrudan başvuru imkânı sağlanmıştır.⁷³ Şikâyette bulunacak kişiler ülke genelindeki temsilciliklere başvurup yüz yüze, doğrudan başvuru yapabilmektedir. Ayrıca kurumun Resmi internet sitesinde bulunan formu doldurarak,⁷⁴ ya da Paris'te bulunan genel merkeze posta yoluyla başvuru yapabilmektedir.

Başvuru için herhangi bir zaman sınırı konmamıştır.⁷⁵ Hakların Savunucusuna başvuru yapmadan önce tüm idari başvuru yollarının tüketilmiş olması gerekmektedir. Ayrıca başvuru sahibi şikâyetini gerekçeli bir şekilde ortaya koymalıdır.⁷⁶ Fransa vatandaşı olmayanların da Hakların Savunucusuna başvurmada herhangi bir kısıtlama söz konusu değildir.⁷⁷

⁷⁰ Parlak ve Doğan (n 27) 133.

⁷¹ Gül ve Kılıç (n 48) 195.

⁷² Caner Çakmak, Kamu Denetiminde Kamu Denetçiliği (Ombudsman) Kurumunun Türkiye'de Yeri ve Önemi (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, İzmir, 2008) 57.

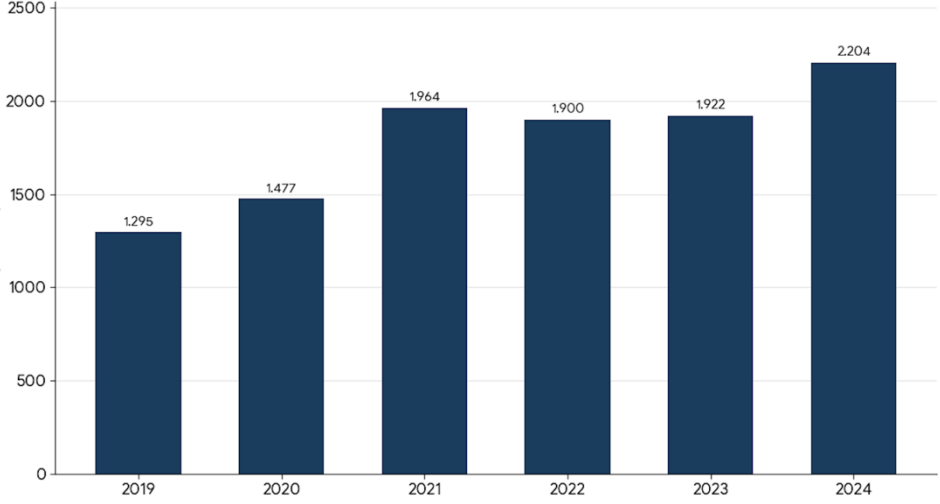
⁷³ Gül ve Kılıç (n 48) 196.

⁷⁴ Formulaire de saisine du Défenseur des droits (siège du Défenseur des droits, çevrimiçi başvuru formu)
<https://formulaire.defenseurdesdroits.fr/formulaire_saisine/?ETAPE=accueil_2016> erişim tarihi: 15 Aralık 2025.

⁷⁵ Çakmak (n 71) 59.

⁷⁶ Ramazan Şengül, 'Kamu Yönetimi ile Birey İlişkilerinin Dönüşümüne Ombudsman Kurumunun Etkisi' (2013) 18(3) Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 79.

⁷⁷ ibid 81.

Grafik 3. Fransa Hakların Savunucusu başvuru sayıları (2019-2024)⁷⁸

Fransa ombudsmanlık verileri incelendiğinde, 2019 ile 2024 yılları arasında kuruma yapılan başvurularda dikkate değer bir artış yaşandığı görülmektedir. 2019 yılında 1.295 olan toplam başvuru sayısı, 2021 yılında 1.964'e ulaşmış, 2024 yılı itibarıyla ise 2.204 seviyesine çıkarak son altı yılın zirvesine ulaşmıştır. Özellikle 2023 yılından 2024 yılına geçişte gözlemlenen %16'lık hacimsel büyüme, kurumun Fransız kamu yönetimindeki denetim etkisinin ve vatandaşlar nezdindeki bilinirliğinin arttığını kanıtlamaktadır. Bu istatistiksel yükseliş trendi, İsveç'teki istikrarlı yapıyla kıyaslandığında, Fransa modelinin daha genişleyen ve dinamik bir şikayet kabul kapasitesine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Söz konusu nicel büyümenin hukuksal düzlemdeki karşılığı ise kurumun isminde de vücut bulan hak savunuculuğu misyonunun toplumsal tabanda meşruiyet kazanmasıdır. Fransa modelinin ayrımcılıkla mücadele, çocuk hakları ve güvenlik etiği gibi spesifik alanları tek çatı altında toplaması, kurumu klasik bir idari denetçi olmaktan çıkarıp, temel hak ve özgürlüklerin anayasal güvencesi haline getirmiştir. Bu bağlamda artan başvuru grafiği, Fransız vatandaşlarının kurumu idari yargının katı prosedürleri karşısında daha erişilebilir, insan hakları odaklı ve onarıcı bir hukuki koruma mekanizması olarak benimsediklerini somutlaştırmaktadır.

VI. POLONYA OMBUDSMANLIK KURUMUNUN YAPISAL VE İŞLEVSEL YÖNLERİ

Polonya Ombudsmanlığı 15 Temmuz 1987 yılında çıkarılan ve 1 Ocak 1988 yılında yürürlüğe giren *Yurttaş Haklarının Korunması Komiserliği Kanunu* ile yasal olarak kurulmuştur.⁷⁹ Ombudsmanlığın kurulması Polonya'da batı

⁷⁸ AMF Ombudsman's Annual Report 2024 (Autorité des marchés financiers, tam metin) <https://www.amf-france.org/sites/institutionnel/files/private/2025-07/amf_ombudsman_report2024_0.pdf> erişim tarihi: 15 Aralık 2025.

⁷⁹ Mahir Işııkay, Avrupa Birliği Hukuku'nda Ombudsman (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı, İzmir, 2004) 88.

tipi demokrasiye geçiş için önemli bir adım olarak görülmüştür.⁸⁰ Polonya ombudsmanlığının diğer önemli tarafı ise merkez ve Doğu Avrupa'da ilk kurulan ombudsmanlık oluşudur.⁸¹

Polonya halkı ombudsman kurumunun kurulmasına olumlu tepki göstermiştir. İlk zamanlar şikâyet başvuruları günde 120-150'ye gelmiştir. Sadece 1998'de ombudsman, 52.000'den fazla mektup ve yaklaşık 45.000 başvuru dilekçesi almıştır. Bu, nüfusun büyüklüğüne göre, eski, konsolide demokrasilerde ombudsmanlara yapılan şikayetlerin miktarından oldukça fazla olmuştur.⁸²

A. POLONYA OMBUDSMANLIK KURUMUNUN GÖREV ALANI

Polonya hukuk sisteminde ombudsmanlık kurumu, üstlendiği misyonun genişliğini yansıtacak şekilde resmi olarak *İnsan Hakları Komiseri* (Commissioner for Human Rights) unvanıyla anılmaktadır. Polonya'da İnsan Hakları Komiseri görevi vatandaşın gelen şikayetler doğrultusunda bireylerin haklarını otoriteye karşı korumaktır.⁸³ İnsan Hakları Komiserinin askeri ve idari birimleri denetleyebilmektedir. Yargıçların bağımsızlığına etki etmeyecek şekilde mahkemeleri de denetleme yetkisi bulunmaktadır. Ayrıca kanunların aykırılığı nedeniyle Anayasa Mahkemesine de başvuru yapabilmektedir.⁸⁴ İnsan Hakları Komiseri, belirli bir hukuki tedbir seçme ve uygulama kararını yalnızca davanın kendi değerlendirmesine dayanarak verir. Komiser, İdari Usul Kanununun dava inceleme süre sınırlarına uymak zorunda değildir. Komiser bir talebi reddetmeye karar verirse, itiraz yolu mevcut değildir.⁸⁵ Polonya Ombudsmanlık Kurumu, Parlamento'ya kamu yönetimi ile alakalı önerilerde bulunurken, kamu yönetiminin yanlış eylemleri karşısında da eleştiride bulunabilmektedir.⁸⁶

B. KURUMUN İDARİ YAPISI/BAŞVURU SÜRECİ

Sivil Hakları Koruma Komiserliği Kanununa göre, ombudsman beş yıllık bir süre için Polonya Parlamentosu'nun alt meclisi olan *Sejm* tarafından seçilir ve görev süresi bittikten sonra tekrar seçilebilmektedir. Ombudsman, görevin ahlaki değerleri ve sosyal duyarlılığı nedeniyle üstün bir yasal bilgiye ve yüksek derecede prestije sahip bir Polonya vatandaşı olmalıdır. Ombudsmanlar yalnızca kamu hizmeti faaliyetlerinin denetçileri değil, çoğunlukla insan ve medeni hakların koruyucuların da koruyucularıdır. İnsan Hakları Komiseri faaliyetlerinde politik olarak tarafsız ve bağımsız olmalıdır. Herhangi bir siyasi organizasyona ve başka bir pozisyona sahip olmamalıdır.

⁸⁰ Erdoğmuş (n 6) 39.

⁸¹ Parlak ve Doğan (n 27) 134.

⁸² Evgeny Finkel, 'Defending Rights, Promoting Democracy: The Institution of Ombudsman in Poland, Russia and Bulgaria' (2006) European Forum at the Hebrew University 19.

⁸³ Parlak ve Doğan (n 27) 134.

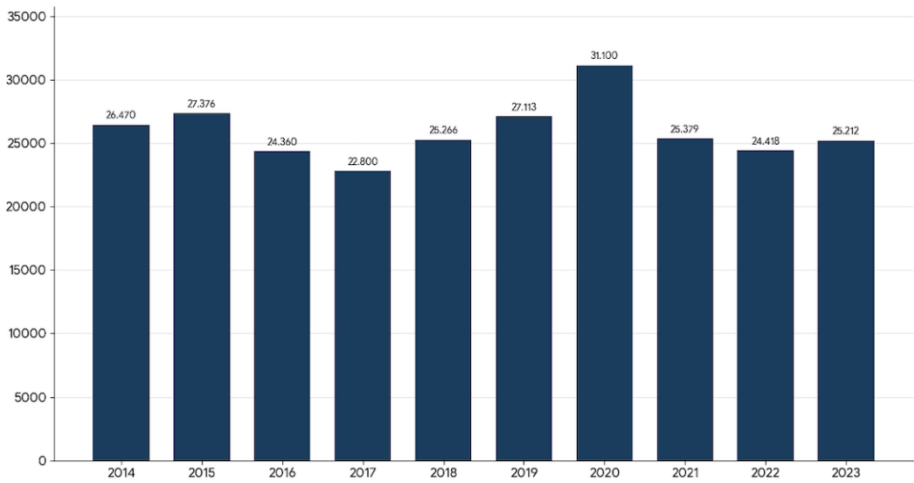
⁸⁴ Işıkay (n 78) 88.

⁸⁵ Commissioner for Human Rights – "What we do" (Biuletyn Informacji Publicznej Rzeczniika Praw Obywatelskich, Polonya Ombudsman Kurumu resmi bilgi sayfası) <https://bip.brpo.gov.pl/en/content/what-we-do> erişim tarihi: 20 Aralık 2025.

⁸⁶ Parlak ve Doğan, (n 27) 134.

Komiser yasal dokunulmazlığa sahiptir. Sadece Parlamenteoya karşı sorumludur ve çok özel koşullar altında ve sadece en az beşte üç çoğunluk tarafından Sejm tarafından görevden alınabilir. Komiserin yasal değişiklikler önerme hakkı vardır ve insan hakları ile ilgili konularda Yüksek Mahkeme ve Anayasa Mahkemesine itiraz edebilir.⁸⁷

Komiserin görev alanı; eşit muameleyi izlemeyi, desteklemeyi ve teşvik etmeyi, ayrımcılık konusunda bağımsız araştırmalar yürütmeyi, raporlar hazırlayıp yayımlamayı ve ayrımcılıkla ilgili konularda tavsiyelerde bulunmayı kapsar. Komiser, eşit muamele ile ilgili faaliyetlerine ilişkin bilgileri, bu alandaki teklif ve tavsiyeleri de içerecek şekilde yıllık olarak parlamentonun her iki kanadına sunmakla yükümlüdür. Ayrıca Komiser, re'sen veya ilgili bireylerden gelen başvuru ya da şikayetler üzerine harekete geçebilir.⁸⁸

Grafik 4. Polonya İnsan Hakları Komiserliği yeni başvuru sayıları (2014-2023)⁸⁹

Polonya İnsan Hakları Komiserliği ofisine yapılan yeni başvuruların son on yıllık seyri incelendiğinde, kurumsal iş yükünün istikrarlı ve yüksek bir hacimde seyrettiği gözlemlenmektedir. 2014 yılında 26.470 seviyesinde olan yeni başvuru sayısı, 2017 yılında 22.800 ile en düşük seviyesine gerilemiş olsa da 2020 yılı itibarıyla 31.100 başvuru ile on yıllık dönemin zirve noktasına ulaşmıştır. Özellikle 2020 yılında görülen bu %36'lık ani artış, küresel pandemi koşullarının vatandaş-idare ilişkilerinde yarattığı uyumsuzlukların ve Polonya

⁸⁷ Finkel (n 81) 17.

⁸⁸ Agnieszka Elżbieta Demczuk, 'The Discriminatory Legalism Strategy and Hate Speech Cases in Poland: The Role of the Commissioner for Human Rights in Fighting Discrimination' (2020) 27(2) *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*, sectio K – Politologia 43.

⁸⁹ Summary Report on the Activities of the Commissioner for Human Rights in 2023 (Biuletyn Informacji Publicznej Rzecznika Praw Obywatelskich) <<https://bip.brpo.gov.pl/en/content/summary-report-activities-commissioner-human-rights-2023>> erişim tarihi: 20 Aralık 2025, 131.

Ombudsmanlık modelinin hak arama süreçlerindeki etkin rolünün bir yansımasıdır. 2021-2023 yılları arasında ise başvuruların yıllık 25.000 bandında konsolide olması, kurumun Polonya kamu yönetimi denetimindeki vazgeçilmez yerini ve toplumsal meşruiyetinin sürekliliğini akademik olarak teyit etmektedir.

2023 yılındaki faaliyet raporu incelendiğinde, Komiser tarafından ele alınan vakaların %48,7'sinde sürecin, başvuruculara haklarını arayabilecekleri yöntemler ve mevcut çözüm mekanizmaları hakkında gerekli bilgilendirme veya açıklamaların sunulmasıyla sınırlı kaldığı görülmektedir. İncelenen dosyaların %36'sında ise konuyla ilgili resmi prosedürler başlatılmış, bu kapsamda ya ilgili kurumlardan meselenin soruşturulması talep edilmiş ya da bizzat Komiser tarafından bağımsız inceleme süreçleri yürütülmüştür. Münferit başvuruların ötesinde Komiser, yetkili makamlara belirli sistemik sorunlara odaklanan 206 adet müdahale mektubu iletmıştır. Bu girişimlerin 89'u, mevcut yasal düzenlemelerin içeriğinden kaynaklanan ve temel hak ve özgürlükleri zedeleyen ihlallerin ortadan kaldırılması adına yasama düzeyinde adım atılması gerekliliğine vurgu yapmaktadır.⁹⁰ Komiserin bu tavsiye mektupları, sadece hak ihlaline uğrayarak Polonya İnsan Hakları Komiserliğine başvuran bireylere destek sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda benzer hukuki durumdaki tüm vatandaşları da koruma altına alan bir enstrüman niteliğindedir. Bu sayede, Komiserin sunduğu görüş ve önerilerin ilgili mercilerce dikkate alınması durumunda, müdahalenin yarattığı etkinin çarpan etkisiyle genişlemesi mümkün olmaktadır.

Polonya modelinde İnsan Hakları Komiserine tanınan yargısal yetkiler, ombudsmanı idari bir denetçi olmaktan çıkarıp anayasal adaletin aktif bir savunucusu konumuna yükseltmektedir. Özel hukuk ilişkilerini de etkileyen temel hak ihlallerinde doğrudan Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilmesi, kurumun kamu gücü karşısında bireyin en güçlü hukuki teminatı olduğunu göstermektedir.

VII. SEÇİLİ ÜLKELERİN KARŞILAŞTIRILMALI ANALİZİ

İsveç, Fransa, Türkiye ve Polonya Ombudsmanlık Kurumlarının temel özellikler ve nitelikleri bakımından ayrıntılı olarak incelenirken bazı özellikler bilhassa ön plana çıkmıştır. Bunlar; bir yasa ile kurulması, yıllık rapor, yaptırım gücü, başvuru yolları, belirli görevleri yerine getirme, bağımsızlık ve tarafsızlık, kamuoyu ilişkisidir.

İncelenmiş olan ülkeler belirtmiş olduğumuz bu yedi madde çerçevesinde incelenmiştir. Aşağıda Tablo 4'te görmüş olduğunuz ombudsmanlık kurumlarının belirtilmiş bu yedi özellik üzerinden karşılaştırılması yapılmıştır. Bu sayede bir ombudsmanlık kurumunda olması gereken temel özelliklerin seçili ülkelerde uygulanıp uygulanmadığı analiz edilmiştir.

⁹⁰ ibid 10.

Tablo 4. Seçilmiş Ülkelerin 7 temel özellik bakımından karşılaştırılması

	İsveç	Fransa	Türkiye	Polonya
Bir Yasa ile Kurulma	-	+	+	+
Yıllık Rapor	+	+	+	+
Başvuru Yolları	+	+	+	+
Belirli görevleri Yerine Getirme	+	+	+	+
Bağımsızlık ve Tarafsızlık	+	+	+	+
Kamuoyu İlişkisi	+	+	+	+

Tablo 4'te sunulan karşılaştırmalı veriler, ombudsmanlık kurumunun farklı siyasal kültür ve hukuk sistemlerine uyum sağlama kabiliyetini ve bu süreçteki yapısal ortaklıklarını açık bir şekilde göstermektedir. İncelenen dört ülke (İsveç, Fransa, Türkiye ve Polonya) arasında, özellikle bağımsızlık, tarafsızlık, yıllık raporlama ve kamuoyu ile ilişkiler gibi temel niteliklerde tam bir mutabakat olduğu görülmektedir. Bu durum, ombudsmanlık kurumunun evrensel bir denetim standardına dönüştüğünü ve *iyi yönetim* ilkelerinin vazgeçilmez bir parçası haline geldiğini kanıtlamaktadır.

Tablodaki en dikkat çekici yapısal farklılık, kurumun yasal dayanağı noktasında ortaya çıkmaktadır. İsveç modelinin asırlık anayasal geleneği, diğer ülkelerin aksine kurumu spesifik bir yasadan ziyade doğrudan anayasal bir statü ve tarihsel meşruiyet üzerinden konumlandırmıştır. Bununla birlikte, tüm modellerin yaptırım gücü noktasında tavsiye kararı sınırında kalması, makalenin önceki bölümlerinde tartışılan *ikna edici otorite* ve *sivil denetim* rollerini pekiştirmektedir.

Özellikle Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu'nun en genç model olmasına rağmen, yıllık raporlama ve kamuoyu ilişkileri gibi alanlarda İsveç ve Polonya gibi köklü modellerle aynı standartları yakalamış olması, kurumun Türk kamu yönetimine hızlı entegrasyonunu göstermektedir. Polonya modelinin insan hakları odaklı geniş yetkileri ile Fransa'nın *Hakların Savunucusu* misyonu, tablodaki *belirli görevleri yerine getirme* kriterinin her ülkenin kendi toplumsal ihtiyaçlarına göre nasıl özelleştiğinin bir göstergesidir. Sonuç olarak bu karşılaştırma, ombudsmanlığın yapısal farklılıklara rağmen demokratik denetim işlevinde küresel bir *ortak payda* yarattığını akademik olarak doğrulamaktadır.

Öte yandan, Tablo 4'te ortaya konan bu kurumsal benzerliklerin ötesinde, ombudsmanlık mekanizmasının fiili işlevselliğinin, her ülkenin kendi siyasal sistem yapısı (parlamber, yarı-başkanlık veya başkanlık) ve buna bağlı gelişen kuvvetler ayrılığı dengesiyle doğrudan ilintili olduğu göz ardı edilmemelidir. Nitekim İsveç ve Polonya'nın köklü parlamber geleneğinden Fransa'nın yarı-başkanlık modeline ve Türkiye'deki Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne kadar uzanan bu geniş sistem çeşitliliği, kurumun özerklik alanını ve denetim sınırlarını belirleyen temel

birer laboratuvar niteliğindedir. Yasama ve yürütme arasındaki ilişkinin doğası kurumun seçim usulünden bağımsızlık algısına, hatta kararlarının idare üzerindeki fiili nüfuz alanına kadar pek çok parametreyi sessizce şekillendirmektedir. Nitekim, denetim kapasitesinin verimliliği sadece yasal yetkilerle değil, siyasal sistemin bu denetim alanına tanıdığı özerklik düzeyiyle de doğrudan bağlantılıdır. Dolayısıyla, farklı hükümet sistemlerinin sunduğu güç dengeleri, ombudsmanlık kurumunun sadece yasal statüsünü değil, özellikle siyasal kriz anlarındaki direnç kapasitesini ve tavsiye kararlarının idari bürokrasi karşısındaki gerçek yaptırım gücünü belirleyen asli unsurlardan biri olarak değerlendirilmelidir.

Tablo 5. Seçilmiş ülkelerin ombudsmanlık yapılarının karşılaştırmalı özeti

Karşılaştırma Kriteri	İsveç (JO)	Türkiye (KDK)	Fransa (Défenseur)	Polonya (CHR)
Kuruluş Yılı	1809	2012	1973 / 2011	1987
Seçim Makamı	Parlamento	TBMM	Cumhurbaşkanı (Bakanlar Kurulu ile)	Parlamento (Sejm)
Görev Süresi	4 Yıl (Tekrar seçilebilir)	4 Yıl (Tekrar seçilebilir)	6 Yıl (Tekrar seçilemez)	5 Yıl (Tekrar seçilebilir)
Bağımsızlık Statüsü	Tam Bağımsız / Siyaset Üstü	Bağımsız / Tarafsız	Bağımsız Otorite	Anayasal Politik Olarak Tarafsız
Temel Misyon	İdari Denetim / Hukuka Uygunluk	Hak Arama / Tavsiye Kararı	Hak Savunuculuğu / Ayrımcılıkla Mücadele	İnsan Hakları Koruyuculuğu
En Güncel Başvuru Sayısı	12.000 (2024)	14.762 (2024)	2.204 (2024)	25.212 (2023)
Yargıya Müdahale / Başvuru	Kısıtlı / Öneri	Görev Dışında	Alanı Yaptırım Gücü Yok	Anayasa Mahkemesi ve Yüksek Mahkeme'ye Başvuru Yetkisi

Tablo 5'te paylaşılan veriler ombudsmanlık kurumunun evrensel bir denetim modeli olmasına rağmen, uygulandığı ülkenin anayasal kimliğine göre nasıl özelleştiğini kanıtlamaktadır. İsveç'in 1809'da kurulan modeli, *idari denetim* odaklı bir klasik ombudsmanlık örneği sergilerken, Polonya ve Türkiye gibi daha genç modellerin *insan hakları ve hak arama* misyonlarını ön plana çıkardığı görülmektedir. Bu, kurumun zamanla salt bürokratik denetimden hak savunuculuğuna evrildiğini göstermektedir. İsveç, Türkiye ve Polonya modellerinde ombudsmanın parlamento tarafından seçilmesi, kurumun yasama denetiminin bir parçası olarak *siyaset üstü* ve *bağımsız* kimliğini pekiştirmektedir. Fransa'nın yürütme (Cumhurbaşkanı) tarafından atanan modeli ise, kurumun *bağımsız anayasal otorite* statüsüyle bu açığı kapattığını ve idari işleyişe daha bütünleşmiş bir denetim sunduğunu göstermektedir. Polonya modelinin Anayasa Mahkemesi ve Yüksek Mahkeme'ye başvuru yetkisine sahip olması, onu incelenen diğer modellerden ayıran en güçlü işlevsel özelliktir. Bu durum, Polonya Ombudsmanını sadece tavsiye veren bir makamdan, hukuk sisteminin

şekillenmesinde aktif rol oynayan bir *hak muhafızına* dönüştürmektedir. Bu tablo göstermektedir ki, Polonya ve Fransa modelleri hak eksenli bir yaklaşımla anayasal adalet denetimine yaklaşıırken, Türkiye ve İsveç modelleri, yüksek başvuru hacimleriyle hizmet eksenli bir işleyiş sergileyerek adalete erişimi tabana yayma konusunda daha işlevsel bir profil çizmektedir.

SONUÇ

Kökeni 18. Yüzyıla kadar uzanan ombudsmanlık, 1709 yılında ilk olarak İsveç'te kurulmasından sonra zamanla tüm dünyada benimsenen bir kurum halini almıştır. Ombudsmanlık, uygulanan ülkelerin siyasi yapısı, kültür ve hukukuna göre farklı işlevsel özellikler gösterse de incelemeler sonucunda genel bir yön, özellik ve nitelikler ortaya çıktığını görmekteyiz.

Bu çalışmada, kamu yönetimi ve birey arasındaki ilişkinin demokratikleşmesi sürecinde hayati bir rol üstlenen ombudsmanlık kurumu, İsveç, Türkiye, Fransa ve Polonya özelinde tetkik edilmiştir. Karşılaştırmalı analiz sonuçları göstermektedir ki ombudsmanlık kurumu, evrensel bir denetim modeli olmasına rağmen, uygulandığı ülkenin anayasal geleneği ve demokrasi olgunluğu ile doğrudan orantılı bir gelişim sergilemektedir.

İsveç'te parlamenter denetimin bir uzantısı olarak doğan klasik ombudsmanlık, bugün hala bağımsızlık ve tarafsızlık noktasında altın standart olarak kabul edilmektedir. Buna karşın Fransa örneğinde, birden fazla bağımsız idari otoritenin tek bir çatıda birleştirilmesiyle oluşan *Défenseur des Droits* modeli, modern bürokrasinin karmaşık yapısına karşı daha bütüncül bir çözüm arayışını temsil etmektedir. Polonya örneği ise, ombudsmanın sadece bir şikâyet mercii değil, aynı zamanda anayasal hakların savunucusu olarak yüksek mahkemelere başvurma yetkisiyle donatılmış aktif bir aktör olabileceğini kanıtlamaktadır.

Türkiye bağlamında Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK), 2013 yılından bu yana geçirdiği evrimle Türk kamu yönetiminde hak arama kültürünün yerleşmesine önemli katkılar sunmuştur. İncelenen istatistiksel veriler, KDK'nın özellikle pandemi dönemi (2020) gibi kriz anlarında toplumsal bir sığınak işlevi gördüğünü ve şikâyet sayılarında rekor seviyelere ulaştığını doğrulamaktadır. Bu süreçte kurum, sadece bir şikâyet mercii olmanın ötesine geçerek idarenin işleyişine dair toplumsal bir vicdan rolü üstlenmiş ve vatandaşın devlet karşısındaki hukuki güvencesini pekiştirmiştir.

Çalışma kapsamında incelenen İsveç, Türkiye, Fransa ve Polonya modellerine ait nicel veriler ve yapısal özellikler bir arada değerlendirildiğinde, ombudsmanlık kurumunun küresel bir iyi yönetim standardı olmasının ötesinde, yerel dinamiklere göre şekillenen bir adalete erişim stratejisine dönüştüğü görülmektedir. Özellikle Türkiye örneğinde 2020 yılındaki pandemik krizde başvuruların 90.209 seviyesine ulaşarak tarihi bir zirve yapması ve İsveç'in köklü yapısına rağmen 2024 yılında 12.000 bandını aşarak rekor kırması, vatandaşların kriz anlarında ve artan bürokratik yoğunlukta idari yargı yerine bu kurumlara sığındığını somutlaştırmaktadır. Polonya'nın yıllık 25.000'i aşan yoğun başvuru trafiği ile Fransa'nın hak savunuculuğu eksenindeki nitelikli büyümesi de bu tespiti destekler niteliktedir. Sonuç olarak, yapısal farklılıkları ne olursa olsun, ombudsmanlık kurumu günümüz modern devletlerinde idare ile birey arasındaki güç

asimetrisini dengeleyen, yargının iş yükünü hafifleten ve hakkaniyet ilkesiyle vicdani tatmin sağlayan en işlevsel hukuki koruma mekanizması olarak rüştünü ispat etmiştir.

Çalışmanın karşılaştırmalı analizinden elde edilen bulgular, ombudsmanlık kurumunun başarısını belirleyen temel parametrenin sadece yasal altyapı değil, kurumun siyasi vesayetten arındırılmış bir adalet nosyonuna sahip olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Özellikle Polonya ve İsveç modellerinde gözlemlenen yüksek nitelikli hukukçu kimliği ve nitelikli çoğunlukla seçim kriterleri, kurumu idari bir denetçiden ziyade, toplumsal meşruiyeti yüksek bir hak hakemine dönüştürmektedir. Türkiye'nin dinamik bir gelişim sergileyen ombudsmanlık deneyimini, literatürdeki bu köklü örnekler seviyesine taşıyabilmesi, kararlarının idare üzerindeki tesirini artıracak yargı benzeri bir ağırlık kazanmasına ve denetimini salt mevzuat bekçiliğinden insan hakları odaklı hakkaniyet denetimine evrilmesine bağlıdır. Sonuç tahlilinde bu çalışma, ombudsmanlığın sadece idari şikayetleri toplayan bir mekanizma olmadığını, aksine devletin vicdanı ile hukuk arasında köprü kurarak, bireyin adalete erişim hakkının en güçlü, en hızlı ve en insani teminatı olduğunu somut verilerle teyit etmektedir.

KAYNAKÇA

- Akdemir DŞ, 'Uluslararası Alanda Ombudsmanlık Kurumu ve Türkiye' (2019) 8(4) MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi 3533–3552.
- Ambala S, 'Common Features in the System of Ombudsman in Various Countries: A Comparative Study' (2024) 4(1) Global Journal for Research Analysis 98–102.
- Cappelletti M ve Garth B, 'Access to Justice: The Newest Wave in the Worldwide Movement to Make Rights Effective' (1977) 27 Buffalo Law Review 181.
- Cappelletti M, Garth B ve Trocker N, 'Access to Justice: Comparative General Report' (1976) 40(3–4) Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht 669–717.
- Crawford C ve Bonilla Maldonado D, 'Access to Justice: Theory and Practice from a Comparative Perspective' (2020) 27 Indiana Journal of Global Legal Studies.
- Çakmak C, 'Kamu Denetiminde Kamu Denetçiliği (Ombudsman) Kurumunun Türkiye'de Yeri ve Önemi' (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi 2008).
- Çalışkan AZ, 'Ombudsmanlık ve Avrupa Birliği Ombudsmanı' (2020) 28(3) Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1263–1302.
- Demir L ve Kalender R, 'Ombudsmanlık Kurumunun Avrupa Birliği ve Türkiye'deki Konumu' in Muharrem Balcı (ed), Genç Hukukçular Hukuk Okumaları Birikimler I (2003).
- Demirkılınc A, 'Türkiye'de Kamu Denetçiliği Kurumu ve Etkinliği' (Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi 2019).
- Doğan K, 'Türkiye Ombudsmanı: Yapısal Kurumsal ve İşlevsel Yönleri' (2016) 1(1) The Journal of International Scientific Researches 41–49.
- Efe H ve Demirci M, 'Ombudsmanlık Kavramı ve Türkiye'de Kamu Denetçiliği Kurumundan Beklentiler' (2013) 90 Sayıştay Dergisi 62.
- Erdoğan O, 'Kamu Yönetiminde İdari ve Denetsel Açından Ombudsman Kurumu: Türkiye Örneği' (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi 2006).
- Finkel E, Defending Rights Promoting Democracy: The Institution of Ombudsman in Poland, Russia and Bulgaria (European Forum at the Hebrew University 2006).
- Gişi S, 'Ombudsmanlık Kurumu, İsveç ve Fransa Ülke Uygulamaları ile Avrupa Ombudsmanı Üzerine Bir İnceleme' (2017) (2) Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi 1-42.
- Gül H ve Kılıç R, 'Fransa Tecrübesi Perspektifinden Türkiye'de Kamu Denetçiliği' (2016) (49) Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 183–213.
- İşıkay M, 'Avrupa Birliği Hukuku'nda Ombudsman' (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi 2004).
- Kalkışım HM, 'Ombudsmanlığın Beşiği: İsveç' in, Karşılaştırmalı Ombudsman İncelemeleri Parlak B ve Doğan KC(ed) (Seçkin Yayıncılık 2016) 35–52.
- Karcı ŞM, Ombudsman: İskandinav Modelleri ve Türkiye Uygulaması (Seçkin Yayıncılık 2016).
- Kayhan E, 'Ombudsmanlık: Türkiye ve ABD Uygulamaları' (Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi 2019).
- Kestane D, 'Çağdaş Bir Denetim Organizasyonu Olarak Ombudsmanlık (Kamu Denetçiliği)' (2006) 151(2) Maliye Dergisi 128–142.
- Kirkham R, 'The Ombudsman, Tribunals and Administrative Justice Section: A 2020 Vision for the Ombudsman Sector' (2016) 38(1) Journal of Social Welfare and Family Law 103–114.

Kocabaş E, 'Ombudsmanlık: Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye Uygulamalarının Karşılaştırılması ve Öneriler' (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi 2015).

Önen SM, 'Ombudsmanlık Kurumu: İsveç Parlamento Ombudsmanlığı ile Kamu Denetçiliği Kurumu'nun Denetim Alanları ve Kararlarının İncelenmesi' (2015) 4(1) İnönü University International Journal of Social Sciences 165–186.

Özden K, Ombudsman (Kamu Denetçisi) ve Türkiye'deki Tartışmalar (Seçkin Yayınları 2010).

Özekicioğlu S, 'Ombudsmanlık Mekanizmasının Gelişimi: Avrupa Birliği ve Türkiye Bağlamında Değerlendirilmesi' (2018) 16(1) Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi 158–175.

Özer MA, 'Avrupa Ombudsmanı ve Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu: Mukayeseli Bir İnceleme' (2017) (31) Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 65–96.

Pambudi AS ve Hidayat R, 'Kinerja Pengawasan Pelayanan Publik dalam Prioritas Nasional' (2022) 5(2) Bappenas Working Papers 270–289.

Parlak B ve Doğan KC, 'Ombudsman Kavramı ve Seçilmiş Ülkelerde Ombudsmanlık Uygulamaları' (2015) (480) Türk İdare Dergisi 121–148.

Parlak B ve Doğan KC, 'Ombudsman: Kavram ve Tarihsel Gelişim' Parlak B ve Doğan KC (ed), Karşılaştırmalı Ombudsman İncelemeleri (Seçkin Yayıncılık 2016) 19–24.

Şengül R, 'Kamu Yönetimi ile Birey İlişkilerinin Dönüşümüne Ombudsman Kurumunun Etkisi' (2013) 18(3) Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi 71–88.

Sevinç İ, 'Kamu Yönetiminin Denetlenmesinde Yeni Bir Yöntem Olarak Ombudsmanlık Kurumunun Uygulanabilirliği' (2015) 20(4) Suleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences 99–121.

Temizel Z, Yurttaşın Yönetime Karşı Korunmasında Bağımsız Bir Denetim Organı: Ombudsman (IULA-EMME 1997).

Ustakara F, 'Ombudsman, Kamu Yönetimi ve Birey: Halkla İlişkiler Odaklı Bir Yaklaşım' Bekir Parlak & Kadir Caner Doğan (eds), Karşılaştırmalı Ombudsman İncelemeleri (Seçkin Yayıncılık 2016) 25–31.

Yıldırım F, Arabuluculuk ve Ombudsmanlık (Seçkin Yayınları 2019).

Yüce N, Ombudsman Dünya Örnekleri ve Türkiye'de Kamu Denetçiliği Uygulaması (Gazi Kitabevi 2020).

İnternet Kaynakları

<https://www.amf-france.org/sites/institutionnel/files/private/2025-07/amf_ombudsman_report2024_0.pdf> Erişim Tarihi: 15 Aralık 2025.

<<https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2025-01/Summary%20of%20the%20report%20of%20the%20activities%20of%20CHR%20in%202023%20-%20interactive.pdf>> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2025.

<<https://bip.brpo.gov.pl/en/content/what-we-do>> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2025.

<https://formulaire.defenseurdesdroits.fr/formulaire_saisine/?ETAPE=accueil_2025> Erişim Tarihi: 15 Aralık 2025.

<<https://www.jo.se/app/uploads/2025/04/annual-report-2024-webb.pdf>> Erişim Tarihi: 13 Kasım 2025.

<<https://www.jo.se/en/about-jo/the-ombudsmen/the-ombudsmens-overview/>> Erişim Tarihi: 13 Kasım 2025.

<<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6328.pdf>> Erişim Tarihi: 13 Aralık 2025.

<<https://paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/documentuploads/KDK-2024-Yillik-Rapor/index.html>> Erişim Tarihi: 13 Aralık 2025.